

ԵՐԵՎԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԵՐԵՐԵՏԵԼՆ

ՕՐԱԿՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԸՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ

ՈՒՐԲՍԹ

4

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

1846

ԹԻՒ 269

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կոստանդնուպոլիս, 1 հոկտեմբերի :

Օգտատիրաւ առատաբաւ թ Սուլթանը փոխարքայութեան բարձր ատտիճանը կոչելով զբարձրատիւ Քէչիտ փաշան, յայտնի ապացոյց մը տուաւ բոլոր աշխարհքին թէ նրա փառաբանութեան ինամը ունի իր ամէն հպատակաց բարօրութեանը և հանգստութեանը վրայ : Բանդի Քէչիտ փաշային շնորհակալութիւն յայտնելով, արդաւրատութիւնը և բարեկարգութեան վերաբերեալ գովելի եռանդը յայտնի ըլլալով Նորին] Է. հպատակութեանը, արժանաւոր ընտրութեամբ յանձնեց անոր մեծ եպարգոսութեան պաշտօնը : Երկրորդ երկրպագութիւն չկայ, թէ օգտատիրաւ Կալսեր հայրապետ զխառնորութեանցը համեմատ ի գործ պիտի դնէ, տէրութեան յառաջագիմութեանը և անխորաբար ամէն ազգի ժողովրդոց բարեբաղդութեանը վրայ հոգ տանելով :

Փանագան տէրութեանց դեսպանները փութալով անցած շաբթու այցելութեան երթալու բարձրապատիւ մեծ եպարգոս Քէչիտ փաշային, անոր յանձնուած նոր և երեւելի պաշտօնը շնորհաւորելու համար :

Այլհաստատուն թէ վսեմափայլ սրբ Սթեփանոս Վեհափայլ պիտի վերադառնայ ի Կոստանդնուպոլիս Նիգիլայ դեսպանութեան պաշտօնը նորէն վստիւ համար :

Նորին Վեհափառութեան առաջին սենեկաւ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Թորալաւան երեւելի արշաւագործին վարձը : Այս երեւելի արձանագործը իր անուանով աղքատ տաւառի մը տըղայ էր, որ բաց ի նաւատուութեան նաւերու առաջնորդին համար տախտակէ արձաններ ու կիսարձաններ ալ շինել գիտէր : Իր մայրը նոյնպէս իր անուանով հովուի մը աղջիկ էր, որ իր մեծանունը որդին ծովու երեսը ծնաւ ի 29 նոյեմբերի 1770ին, ինչ ատեն ճանապարհորդութեան կրնէր Վեհափառութեան Վոքահեմալ երթալու համար, ուրտեղ իր այրը կրկնաւոր : Թորալաւանին առջի կրթութիւնը շատ գէշ էր, փանդի ծնողքը երեսի վրայ ձգեցին զայն ու ամեն ինչ հոգեւորին չէր անոր բան սովորեցնել տալու : Թէպէտ քիչ ատեն գործատուն գնաց, այլ գրեթէ բան մը չտալուցաւ : Արդարեւ նաեւ թէ ինչ ատեն ինք տարեկան էր իր հասակակից երիտասարդաց մէջ գտնուելով, որոնք կատակեր գութիւն մը կուգէին ներկայացնել տալուցաւ : Հրամարիլ, վստիւ իրեն ընկած արարողութիւնը չէր կրնար կարգաւ : Սակայն պղտիկուց իր հօրը

պետ Համիտ պէյը, որ Եգիպտոսի բարձրապատիւ Փոխարքային ուղեկից եղաւ մինչև Ալեքսանդրիա, անցած ամսու 17ին հասաւ այս մայրաքաղաքը Նիւ ըստած եգիպտական շոգենաւով :

Խորհրդի ընդհանուր կառավարիչ Մի փաշան այս օրերս ճամբայ պիտի ելլէ իր պաշտօնին երթալու համար :

Նաւարանին մէջ երկու մեծ շոգենաւ ֆուէկաթ կը շինուի, որոնք մօտ օրերս կը լըմնան : Աստիցմէ ի գատ մէկ պղտիկ շոգենաւ ալ կը շինուի 60 ձիւ ուժով, որ լըմնալուն պէս իգմիր պիտի խրկուի, կըսեն, Պուռնալայի ծովեզերքը երթալու կութիւն ընելու համար :

Օսմանեան շոգենաւը Մեհմեթ Պաշայ ըստած անցած ամսու 23ին հասաւ ի Կոստանդնուպոլիս Խորհրդային Դրան հարկաւոր նամակներ բերելով բարձրապատիւ մեծ ծովապետին :

Ազրիանուպոլիս, 20 սեպտեմբերի :

Կառավարութեան կողմանէ յատուկ ճարտարապետ մը եկաւ այս օրերս, որպէսզի վերջի հընկիւղութենէ պրած թաղերուն շինութիւնը ուղղագիծ ըլլայ, և ճանապարհները լայն թող տրուին, բայց դժբաղդաբար հիմակուհի մը գրեթէ մէկը չկայ որ իր տունը շինելու յօժարամտութիւն ունենայ, ըստ որում ընդհանուր ձախորդութեան մէջ է բաղքը : Բայց ընդհակառակն շուկային խանութները կը յուսացուի թէ շուտով պիտի շինուին :

արհեստին վրայ շատ սէր չըցուց, ու բոլորքեալ եռանդեամբ սկսաւ միայն անոր ետեւէն ըլլալ : Տասնըմէկ տարեկան էր երբոր սկսեց թագաւորական գեղեցիկ արուեստից ճեմարանը յաճախել ուր ձրի դաս կը տրուէր, և քիչ ժամանակուան մէջ իր աշխատութեամբ ու պարագամբը նշաւ նաւոր եղաւ : 1787ին ընդհանուր քննութեան հանդէպին մէջ արժանութեւ մը առաւ : Այս հասակին մէջ հանգստութեան մը ունէր, կըսեն, մտածող, խիստ աշխատասէր, ու քիչ անգամ մարդու հետ կը խօսէր, մէկ հեղ մատիտը (գուրշուն քալիմ) ձեռքը առնէր նէ, զուր տեղը իր գատնիկները արգիլել կամ շփոթել կը ջանային զինքը՝ գլուխը ծռած միշտ իր գործքին կընայէր, ու անոնց հարցմանցը միափունկ բառերով պատասխան կուտար, թէպէտ աս պարբին համար շատ գովեստներ կը տէր, ի վերայ այս ամենայնի փառասիրութիւն մը չունէցաւ : Երկէ ետեւ հայրը ուղեց զինքը իր քովը առնել, և անոր իր արհեստը սովորեցնել : Թորալաւանին հնազանդեցաւ հօրը կամայց, և շատ անգամ երբոր անոր կերակուրը կը տանէր կիսալին նաւերուն մէջ իր ողորմելի

Խորհրդային Դրան կողմանէ սուրհանդակ մը գալով, հրաման բերաւ յունաց Արքեպիսկոպոս գերապատիւ Իերասիմօսին, որ անմիջապէս Կոստանդնուպոլիս երթայ, ուստի երկուշաբթի օրը ամսու 23ին ճամբայ պիտի ելլէ յիշեալ մայրաքաղաքը երթալու :

Երբուս, 14 սեպտեմբերի :

Ընդհանրապէս հանգստութեան մէջ է հիմա կու հիմայ այս նահանգս, և երեւելի դիպուած մը չկայ ծանուցանելու վերջի խառնութիւններէն ետքը : Պէրիք Խամայիլ փաշան երկու գունդ զօրքով կը սպասուի այս տեղս : Օսմանեան կառավարութեան և Պարսկաց տէրութեան մէջ եղած վեճը դեռ միևնոյն վիճակի մէջ կը գտնուի :

Վեհափայլ Նիգիլայ դեսպանատան առաջին խորհրդական գնդապետ Պարրանը, գալ շաբթու ճամբայ պիտի ելլէ Պարսկաստան երթալու :

Վանի մը օրէ ի վեր շարունակաբար սաստիկ անձրեւ կու գար, որ երկրագործաց շատ վնաս պիտի պատճառէր, բայց բարեբաղդաբար օդը հանգստեցաւ, և պայծառ օրեր ընելով, հիմակ երկրագործները ժամանակ ունեցան շտեմարանները դնելու իրենց հնձոց մեծագոյն մասը :

ՄԱՆԻՔԻՆ

Սէրանիկ, 18 սեպտեմբերի :

Նշանակութեան արժանի երեւելի լուր մը չկայ ծանուցանելու : Այսօր բարեկարգութիւնը և

հօրը աշխատութեան հանգստանալու ատենը, ողորդ կամ ուրիշ գործիք մը ձեռքը կառնէր ու անոր սկսածը գլուխ կը հանէր, որոնք էին փայտե ծաղիկներ կամ փայտե պատկերներ : 1789ին երկրորդ մրցանակ մը ևս առաւ, ուստի հայրը տեղ նեւով, որ իր որդին ուղածէն աւելի կը թեւալէր, գործատունէն բոլորովն ուղեց հանել, այլ այս գործին դէմ կեցան բոլոր գատնաբանները և թող չտուին : Սակայն Թորալաւանին անկէ ետեւ ուղեւով իր ծնողացն ալ մէկ ձեռնառութիւնը քնէ, օրին մէկ մասը իր ուսմանց, և միւս մասը իր ընտանեաց օգնութեանը կաշխատէր, այս հասակին մէջ շինած արձանագործութիւնները մինչև հիմակ Վոքահեմալին մէջ տակաւին կը տեսնուին :

Ուրիշ ընդհանուր քննութեան հանդէս մնալ պիտի ըլլար ան ատենները, և որդէն ժամանակը մօտեցած էր, Թորալաւանին առջի բերանը կամք չունէր ներկայանալու, գուցէ համեստութենէ կամ գուցէ հպարտութենէ արգելեալ : Փանդի ինքզինքը այնքան յառաջագիմ չէր կարծեր որ միջանախը առնէ, և չէր ալ ուղեք, որ կորագլու խ

(1) Տասնիմարդայի տէրութեան մայրաքաղաքն է :

անդորրութիւնը կը շարունակուին այս կողմերը
վսեմափայլ Լաբուս փաշային աջալուրջ կառա
վարութեամբը :

Լյս օրերս Կոստանդնուպօլսէն եկած օսման
եան չոգենաւը մեկնեցաւ դէպ ՚ի Վանսիա եր
թալու . ուրտեղ օսմանեան նաւատորմի վրտի
յանձնէ բերած զանազան պաշտօնները :

Մնուս 8ին, և 16ին երկրաշարժութեան ցնցում
մը գտացինք Սէլանիկի մէջ . բայց բարեբաղդա
բար թիթեւ ըլլալուն ամենն ին վնաս մը չեղաւ :

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՆԳՂԻՅ

Կառավարութիւնը մարդասիրական ոգիէ շար
ժեալ շարունակ խնամք կը տանի Իսլանտայի բը
նակցաց վրձակը լուսացնելու . և այս գիտաւորու
թեամբ ամէն կերպ հարկաւոր միջոցները ՚ի գործ
կը դնէ ամէն օր՝ անոնց զանազան կարօտութեան
ցը նպատամատոյց ըլլալու համար ըստ հա
րուորութեանն : Կերեկ թէ հոչակաւոր միտար
Օքօնէլը հիմակ աղէկ ճանչնալով կառավարու
թեան բարի գիտաւորութիւնները՝ անոր գործա
կից ըլլալու կաշխատի մտերմաբար Իսլանտայի
գործոց բարեկարգութեանը վրայօք : Վանքի ան
կեղծութեամբ կը հրատարակէ Սեծին Երկրանից
խորհրդարանին մարդասիրական ջանքը , որ ունի
յիշեալ երկրին բարեյաջող յառաջդիմութեանը
և անդորրութեանը վրայ , և անդադար կաշխատի
իր բաղադրական սրալին մէջ այս ճշմարտութիւնը
տպաւորելու : Ենգղից օրագիրները գովութեամբ
կը յիշատակեն Օքօնէլի այս ազգասիրական բն
թացքը , և թէպէտ առջի բերանը շատ խռ
վութեանց պատճառ եղաւ Իսլանտայի մէջ , այ
սու ամենայնիւ հիմակալ մեծ ծառայութիւն և
օգնութիւն կը ընէ իր բաղադրական այս գիտազ
պարագաներուն մէջ : Ուստի երկրայութիւն չի
թէ Օքօնէլի մտերմ գործակցութեամբ կա
ռավարութիւնը կարող ըլլալու է քիչ ժամանա
կուան մէջ , մեծ օգնութիւններ ընել Իսլան

ըլլայ այլոց առջևը : Բոլոր իր բարեկամները կաշ
խատեն որ մոռցնել տան անոր այն բաշտիլ ու
վախկոտութիւնը , անոր համար միշտ զինքը տես
նելու ատենը կը բաժնէրէին , «Թորվալտսէն բն
նութիւնը միտք բեր ըսելով» :

Երբոր հանդէսին օրը եկաւ , թորվալտսէն սիր
աղ թնդալով ահուգող մէջ ձեմարանին գաւի
թէն անցաւ միւս գատակիցներուն հետ , և ինչ
ատեն ամենեքեան սրահի մէջ ժողովեալ էին ,
որպէս թիւքնութեան համար պատրաստուած նիւ
թերուն ցուցակը առնեն , թորվալտսէն իրենը
առնելով քաշեցաւ առանձին սենեակի մը մէջ .
վանքի այնպէս էր սովորութիւնը որ բոլոր աշա
կերտները առանձին տեղ մը կ'երթային որ իրենց
ընկած նիւթերուն ստուերագիրը ընեն . ինչու որ
վարժապետները նախ անոնց ըրած ստուերագիր
ներուն վրայ դատում ընելով , անկէ ետքը միայն
արժանի եղողները կը նորէին : Օրագրահատակ ար
ձանագործը երբոր ինքըզինքը միայն միայնակ սե
նեակին մէջ տեսաւ , քանի որ տրուած նիւթին
վրայ կը նայէր սիրտը կը թաւնար , ու կը յուսահա
տէր որ գուցէ միջանակը չափի առնէ , այս մտա

տացւոյ չքաւորութիւնը թեթեւցնելու համար :

Սեծին Երկրանից բաղադրական անձանց ուշա
գրութիւնը մասնաւորապէս Սօնգբանսի դքսին
ամուսնութեանը վրայ զբաղած է , որ ինչպէս
յայտնի է , Սպանիայի թագուհին քոյրը պիտի
առնէ , և այս նոր ազգականութեան պատճառա
ւը ՚ի հարկէ Վաղղից տէրութիւնը մասնաւոր
ազգեցութիւն մը կը նայ ունենալ Սպանիայի կա
ռավարութեան վրայ : Ուստի Ենգղից լրագրաց
մէկ մասը խիստ գէժ կը գրէ այս ամուսնութեանը
վրայ , զանազան պատճառներ յառաջ բերելով
թէ Եւրոպայի ազատութեանցը վնասակար է , և
թէ Սեծին Երկրանից կառավարութեանը չհար
ցունեցաւ այս հարաւստութեանն առաջ : Եւ
եալ օրագրաց պատասխան տալով՝ Սէնթեթ
ըստած անգղիացի ուրիշ լրագիր մը օրինաւոր
կերպիւ կը հերքէ անոնց անհիմն իրաւունքները
ըսելով թէ ինչ իրաւունք ունի մեր կառավա
րութիւնը Սպանիայի թագուհին քոյրը ամուս
նութեանը խառնուելու : Երբոր Ենգղից թա
գուհին Եւրոպա իշխանին հետ ամուսնացաւ ,
Վաղղից և Սպանից տէրութեանցը խորհուրդ
հարցոյցին մը կըսէ : Երբոր Սէլանից թագա
ւորը գաղղիացաց Սիւրի թագաւորին մեծ
աղջիկը առաւ , միթէ մեր կառավարութեանը
հարցոյց . վերջապէս Ենգղից խորհրդարանը Սիւրի
թագուհին միւս զաւակաց ամուսնութեանը խառ
նութիւնը մը արդեօք , որ այս զաւակն ամուս
նանալուն խորհրդակից ըլլայ :

ԳԵՂՂԻՅ

Բաղադրականութեան վերաբերեալ երեւելի
գիտութեան մը չիլոյ : Թագաւորական գերդատանը
Սօնգբանսիէ դքսին ամուսնութեանը վրայօք
զբաղեալ է , որուն համար հարկաւոր պատրաս
տութիւնները ՚ի գործ կը դրուին : Եւ հաստատեն
թէ Եւրոպայի արքայական Բարձրութեան ամուսնու
թեան պատճառաւ միծամիծ տօնախմբութիւն
ներ ըլլալու են Փարիզու մէջ :

Ծելով կամացով մը դուռ բացաւ , և ձայն չա
նելով առաւ քովեց . բայց գիտութեամբ մը փախ
չելու ատենը դատարարականէն մէկը առջև ե
լաւ , և այնպիսի ճարտարախօսութեամբ մը բռնե
լով յանգիմանեց անոր վախկոտութիւնը , մինչև
թորվալտսէն անշնալով ետ դարձաւ մատիտը
ձեռք առաւ և ասով սլ երկրորդ Գալմը տաւ :

Համին 1793 ուրիշ ընդհանուր քննութիւն մըն
ալ եղաւ . բայց այս անգամ թորվալտսէն աւելի
վստահութեամբ ներկայացաւ , և մեծ միջանակը
առաւ , այս հանդէսին իրեն ընկած նիւթն էր
բարե պատկեր մը Պետրոս առաքելոյն անդամա
լըծը բժշկելու : Եւ որովհետեւ սովորութիւն մը
կար , որ այս մեծ միջանակը առնողը Հռովմայ
գործոցին աշակերտ կը ըլլար 1200 ֆռանք վարձքով ,
անոր համար թորվալտսէն սկսաւ այնուհետեւ
պատրաստուիլ Հռովմ երթալու . բայց ինչևիցէ
պատճառաւ չկրցաւ տարեկան խոստացեալ վարձ
քը ձեռք ձգել մինչև երէք տարի : 1796ին հազիւ
ստանալով զայն , մայիսի բաժնին ճամբայ ելաւ : Եւ
մեկնելու ժամանակը որտեղի տեսարան մը եղաւ
վանքի իր ողորմելի մայրը կուլար կրկանչուը տէր

Բարձրապատիւ Սօնգբանսիէի դուքսը ընկե
րութեամբ իր եղբորը Օմալի դքսին և ուրիշ
բաղադրական երեւելի պաշտօնատարներով սեպտեմ
բերի 16ին մեկնեցան Փարիզէն Մատրիս երթա
լու . ուրտեղ յիշեալ ամուս 28ին հարսանեաց
հանդէսը պիտի կատարուի :

Վաղղից և Սպանից խաղաղասէր հասարակու
թիւնը ընդհանրապէս խիստ գոհ է այս ամուսնու
թեան գործադրութենէն , որ յիշեալ երկու ժո
ղովրդոց համար ալ շատ օգտակար է : Թէպէտեւ
Սպանից կառավարութեան հակառակորդները
ամէն կերպ միջոցները ՚ի գործ դրին այս ամուս
նութիւնը արգիլելու համար , այսու ամենայնիւ
բաղադրական անձանց մեծաբոյն մասը իրենց հա
ւանութիւնը տալով , հակառակորդաց խօսքը ան
գործ մնաց , և պարտաւորեցան իրենք ալ մեծա
բոյն մասին հետ միտքանելու :

ՍՊԵՆԻԱ

Լյս տէրութեան ծերակոյտը ընդհանուր ժո
ղովք ընելով , գրեթէ միտքան հաճութեամբ
սեպտեմբերի 8ին օրինաւոր կերպիւ հաւանու
թիւն տաւ Իգալէ Երկրորդ Վեհափառ թա
գուհին , և իր քոյրը բարձրապատիւ Տօնա Վա
ղա Պերնանտա իշխանուհին ամուսնութեանը
որոնց առաջնին լծակընը իր հօրեղբոր որդին Տօն
Պրանչիսքօ Տափի Վասիլքի դուքսը պիտի ըլլայ
և երկրորդինը՝ գաղղիացաց թագաւորին որդին
բարձրապատիւ Սօնգբանսիէի դուքսը : Լյս կրկին
ամուսնութեան հարսանեաց հանդէսը սեպտեմ
բերի 28ին Մատրիսի մէջ պիտի կատարուի փա
ռաւոր տօնախմբութիւններով :

Ենդհանրապէս բոլոր ժողովուրդը շատ ուրա
խութիւն կը ցըցունեն այս կրկին ամուսնութեա
նը վրայ , որ հասարակօրէն կը յուսացուի թէ
Սպանից հանգարտութեանը և բարեկարգ յա
ռաջող լինալութեանը նպատամատոյց ըլլալու է :
Լյսու ամենայնիւ երկբայութիւն չիլոյ , թէ Ենգ
ղից կառավարութեան և Սպանից խորհրդարա
նին մէջ բիւ մը պարզութիւն պիտի պատճառի այս

որ իր որդին կը կործնեցնէ , ու ալ չափի կընայ
տեսնել զայն , թորվալտսէն մնաս բարով ըսելէն
առաջ բարեկամին մէկուն ձեռքով սղոյի ծրար
մը ոսկի տուաւ խեղճ մօրը . բայց անկիւ թէպէ
տեւ առաւ , այլ բնաւ չէր ուղէր գալիլ ըսելով
թէ գուցէ իր ծաղկահասակ որդին հարկաւորու
թիւն ունենայ . ուստի այն ծրարին հետ տղուն
հին բաժնին մնալ կը պահէր , և շատ անգամ կը
տեսնէին զինքը , որ արտասուալից աչքը կըսեզմը
զայն իր սրալին վրայ ու կողբար իր ամենասիրելի
որդւոյն անունը կանչելով : Լյս խեղճ մայրը , բ
սածին պէս , առանց տեսնելու իր որդին և անոր
փառքը ու պատիւը , մեռաւ տրտմութեամբ :
Երկար չընէր թորվալտսէն բաղադրեալ և ծանաւ
զանգաղ ճանապարհորդութենէ մը ետքը հասաւ
՚ի Հռովմ 1797ին մարտ ամսուան մէջ :

Հռովմայի մէջ երկու տարի մեծ աշխատանքով
պարապելէն ետեւ , սկսաւ իր անունը ելլել , և
ամենուն ծանօթ ըլլալ , սակայն ինքը բնաւ վստա
հութիւն չունէր իր վրայ : Եւ քիչ բերանը եռան
դեամբ կաշխատէր . բայց արձանները տակաւին
կիսափոր , գլուխը կը խորտակէր մէկ կողմ կընեաւէր

անուանութեանց համար . ըստ որում մեծին իշխանի քաղաքականութեանը գրեթէ բոլորովին գէտ է, որ այսքան մօտիկ ազդեցականութիւն մը ըլլայ Սարգիսի և Վարդի թագաւորական գերդաստանաց մէջ :

ՕՒՆԱՅԻՆ ԻՄՈՒՆԻՏ
Չմիւսնիս , 4 հոկտեմբերի :

Ստան և գիտութեան յարգը բաւական ժամանակէ ՚ի վեր մեր ազգին ազէկ ճանչնալը և ձեռքէն եկածին չափ ծաղկեցնելու համար անխնայ ջանքեր հող տանիլը , տեսնելով և լսելով Վօտեմիշի բարեկէր հասարակութիւնը , մեծ եռանդ մը ունեցեր էին իրենց մէջ ալ գիտութիւնը ծաղկեցնելու . բայց մինչև այս օրս , թէպէտ իրենց արդիւն եռանդը երթալով կ'աւելնար , այլ փափակին զանազան պատճառօք անկատար մնալով , բոլոր յոյսերնին ժամանակին թողուցած էին ըստ որում ամէն ինչ անոր ձեռքէն է : Ստոի այս անգամ դիպող առիթ գտնելով , նորէն ժողովք մը ընդ մէջերնին և իրենց դպրատանը վարժապետ իրաւեցին Սեպուհեան ուսումնարանին նախկին յառաջագէտ աշակերտներէն զյարգի պարոն Տիգրան Հ. Թ. Ստիւլանեանց՝ Հայկազնեան իշխութեան անդամը , որ Օմիւսնի ստակալի հրդեհէն ՚ի վեր նոյն քաղաքը կրգանուէր : Եւ այս բարեկէրտակ գործոյ հաստատութեանը համար Վօտեմիշի հայր-գգի երեւելիներէն պարոնայք թիկ Սարգիս Կարապետեան , մահտեսի Խաչատուր Չուլսայեան , Յարութիւն () հան Չուլսայեան , մահտեսի Վարդապետ , և ուրիշ քանի մը պաւտաւոր անձինք մէջերնին հանգանակելով ձեռն տու եղան այս ազգասէր գործոյն խոտանալով ամէն տարի անսխալ վճարել ստորագրուած գումարին :

Յոյսերնիս շատ է որ այս փոքրիկ հասարակութիւնը իրենց գովելի և ազգասէր փափագանացը պիտի հասնի , քիչ ժամանակուան մէջ իւր բարի նախանձաւորութեան և աշխատանք պտուղը տեսնելով , ու գիտութենէ առաջ եկած բարիքը

ազգային վայելելով . և մեզ ալ մեծ բարեբաղդութիւն պիտի ըլլայ օրագրիս միջոցաւ հրատարակելու այս նորահաստատ վարժատան ըստ ամենայն մասին բարեկարգութիւնը և ուսումնասէր աշակերտաց ըրած յառաջադիմութիւնները . որ արդարեւ մեծ ուրախութիւն է բոլոր ազգիս տեսնելով որ ամէն տեղ իրենց ազգակիցները Վթե նաոյս հնչեցուցած փողին ձայնէն արթննալով իրենց խորունկ քնափութենէն , և հոգւոյ աշուր նին բացուելով կրփութան իրենց երկրին մէջ ալ կանգնել Վթե նաոյս տաճարներ (վարժատուներ) և պաշտել զինքը իբրեւ լուսաւորիչ մարդկային մտաց և աշխարհի :

Վօտեմիշի վարժատան բարեյիշատակ հիմնադիրն է հանգուցեալ ազայ մահտեսի () հանը Չուլսայեան , որ յազգասիրութենէ շարժեալ իւր յատուկ քրտկէն շինել տուած է զայն գեղեցիկ դիրքով , բաւական ընդարձակ և ծառադարգ պարտէզի մը մէջ :

Սոյն ազգասէր հիմնադիրն բարեյիշատակ և աշխուհական որդին աղա Յարութիւն () . Չուլսայեանը , որ իւր հօրը բարեգործութեանցը ժաւանդ և անոր բարեխախտման շաղկապը հետեւող է , վերակացու և խնամատար ընտրուեցաւ Չուլսայեան դպրոցին , և անոր օգնական պարոն () հանը մահտեսի Վտովեան :

Սեպտեմբերի 14ին Վօտեմիշու Տէրէ ըսուած գեղին մէջ շնչին պատճառի մը համար ստակալի մարդասպանութիւններ գործուէր են : Իրկու եղբարք ազգաւ տաճիկ դաշտը ժուռ եկած ժաւանակին հաւ մը կրգանեն , ու կրքերեն իրենց տանը մէջ կըթողուն : Հաւուն տէրը նոյն Տէրէ գեղէն ըլլալով , հաւը կրփախի իւր տիրոջ տուն կ'երթայ , ուրտեղ որ ընտանեցած էր : Իսկ երկու եղբարքը տեսնելով հաւուն հոն փախչիլ , իրենց հօրը հետ կըղինուորին կ'երթան հաւը ուղեւու . բայց միւս տաճիկը՝ որ բուն տէրն էր դէմ կըկէնայ չուղէր տալ : Վերջապէս երկու կողմէն ալ կուրք տատրկանալով մինչև իրարու հաւատքն ալ կըհայհոյեն . այս միջոցիս հաւուն տիրոջը տղան ,

շիրնալով իր բարկութիւնը զսպել , կ'առնու մէկ հրացան մը տանը մէջէն , ու կըպարպէ միւս եկող տղոց հօրը վրայ , որ մէկէն կ'իյնի կիսամեռ , և քանի մը ժամէն ետքը հոգին կըկտէ . իսկ մարդասպանը աներեւոյթ կ'ըլլայ : Վստեսնելով սպանուող մարդուն տղաքը . կըքաշէ մէկը իւր դանաւը , կըվազէ մարդասպան տղուն հօրը վրայ , և քանի մը տեղաց վիրաւորելով կիսամեռ կըթողու , որուն առողջութիւնը հիմակուհի մայ անյուսալի վիճակի մէջ է : Վստեքի մարդասպանը կառաւարութեան ձեռքը անցաւ , ու միւսն ալ գտնելու համար զօրաւոր միջոցներ գործքի գրուած է :

Վարկաթայի Վահագն օրագրին 49երորդ թերթին մէջ յուլիսի 18 թուով հետեւեալ յօդուածը կըկարդամք , որնոր յօժարամիտ սրտիւ կըփութամք հազարդելու մեր ընթերցողացը աներկբայ ըլլալով , թէ մեր ազգային բարեբարաց համար եղած երախտագիտութեան աստղայնները խիստ հաճելի է միշտ բոլոր հասարակութեանը :

“Համազգային խնդակցութեամբ հրատարակեմք , զի երկու մարմարանեայ իրուագքն յանուն երկուց մեծամեծ Վրդափրաց մերոց՝ հանգուցեալ պարոնայ Մոտեւաճատրի Մուրադխանեան նախօգնականի , և Սնացականի Վարդանեան հիմնադրի մարդասիրական ձեւարանիս հայոց ՚ի Վարկաթա՝ քերուք բանդակեալք ՚ի նշան երախտագիտութեան անդամաց մարդասիրական ձեւարանին՝ կառուցան դէմ ընդդէմ իրերաց յորմն աստեցեալ ձեւարանի :

(Յարեւելան յորմն :

**ՆՈՒՐԵԱԼ Ի ՅԻՇԱՍԱԿ
ՄՆԱՅԱԿԱՆԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԱՍՊԵՏԻ
ՃԱՄԱՐԻ Տ ԱԶԳԱՍԻՐԻ
ԱՅՍ ԴՐՈՒԼԳ**

Կառուցանի երախտագիտութեամբ անդամաց մարդասիրական ձեւարանի ՚ի Վարկաթա , ՚ի նշան անսառնակութեան և յորդանաց յոր ունէր զնա Ազգ իւր՝ փան առաքինութեանց նորա յընկերական կէտն և եւ անդադին նախանձուն՝ առ ուսումն և յառաջադիմութիւն համազգեաց իւրոց , յոր պտորտատկան գտեալ միշտ անձամբ և արգեամբք հիմնադր հանդիսացաւ մարդասիրա-

մարդ չտեսնէ : Յասովն⁽¹⁾ շինի յաշխակէլայ զաիւն ըսուած իր երեւելի արձաններուն առջիկ տուերապիւր՝ միւսներուն պէս գլխատեցաւ եւ իրաւասարդ արձանագործէն : Թորոյալտէն տանի մարդոցն՝ Օօէկա⁽²⁾ և Վէրքիւման⁽³⁾ երեւելի հնա-

(1) Յասովն արգանաւորաց պարագլուին էր , որոց հետ ընկէ բաւալով կողքիդ գնաց ու քաղութեամբ ոսկեգեղը յաղթանակեց ասու :

(2) Վստեմիշի 1755ին Տահլէր ծնած է . որնոր մեծամուռն էին գիտնականին աշակերտելով , շատ խորին ծանօթութիւններ տեսցու հուրեանց վրայ : Երկար տունն ճանապարհորդութիւն ըստ ազգիս անդին , և բաւական գրուածներ հրատարակեց . ուրիշով շատ անուանի եղաւ , և մեռաւ 1809ին :

(3) Վստեմիշի 1755ին Տահլէր ծնած է . որնոր մեծամուռն էին գիտնականին աշակերտելով , շատ խորին ծանօթութիւններ տեսցու հուրեանց վրայ : Երկար տունն ճանապարհորդութիւն ըստ ազգիս անդին , և բաւական գրուածներ հրատարակեց . ուրիշով շատ անուանի եղաւ , և մեռաւ 1809ին :

գիտաց հետ բարեկամացաւ Հաովմայի մէջ . և այս վերջինին քաջալերութեամբ և խրատիւքը բորբոքելով նորէն ձեռք զարկաւ իր գլխատած Յասովնը կանգնելու : Վստեմիշի արձանը , որ թորովալտ սէնին երեւելի գործքերէն մէկն է , Հաովմայի ալ ըստեւաւորաց դատողութեամբ շատ համբաւունեցաւ : Վրգանաւորդ գիւցազունը չափաւոր մեծութեամբ , վեհանձն դիրքով մը ձեւացեալ է . ու կարծես թէ յաղթութեան հպարտութիւն մը կընչէ . բոլոր մարմինը աջ ոտքին վրայ քիչ մը ծուած է , գլուխն ալ ձախ թեկն վրայ , ուսկից կախեալ է ոսկեգեղմն . աջ բազունին ալ յեցեալ ՚ի նիւտին : Յիրաւի ընդհանուր զարմացում մը պատճառեց այս գործքը ամենուն . բայց այս զարմացումը չքսուոր ծաղկահասակ արձանագործին բաւական չէր : Իր մեկնելու ժամանակը կը մերձենար . ինքը կարող չէր աղքատութեամբ Հաովմայու մէջ կենալ իր ծախքովը . և ոչ մէկն ալ կուգար արձանը , կամ միւս օրինակ մը ծախու առնելու . ուստի ծարր չմնալով հարկադրեցաւ կամայ անկամայ մեկնիլ . ու ինչ առէն սրտաթունդ

կըպտորատուէր , բարեբաղդաբար ծամբու թղթերը հանելուն պատճառաւ մէկ օր ևս ստիպուեցաւ կենալ : Նոյն օրն ալ հօլանտացի Հօբանուն սեղանաւորը Հաովմ հասաւ , որ ոչ միւսն հարուստ , այլ և առատաձեռն և գիտնական արուեստասէր մէկ մըն էր . ըսելով որ ամէն մարդ Յասովնի վրայ կըխօսի զարմացմամբ , ուղեց շուտով տեսնել զայն . փասն որոյ ելաւ երիտասարդ արձանագործին աշխատած տունը գնաց . ուրիշներուն պէս ինքն ալ հիացաւ այս գործքին վրայ , ու անհամբերութեամբ մը հարցուց , թէ քանի կըլէ անոր մարմարինեայ արձանը , մինչև 600 սրբութիւն պատասխան տուաւ թորովալտէն փախ վրալով . ինչ կըսես , ըսաւ առատաձեռն սեղանաւորը , այդպիսի մէկ արձան մը գոնէ 800 սրբութի կործէ . ահա կուտամ քեզ զայն ելիլ գործքը ձեռք ան :

Եպիսի շաբաթակուսի Կ

(1) Հաովմայու մէկ սրբութը գրեթէ 21ուկէս զուգուշ կարծէ :

կան ձեռնարանի գոյութիւնը, և օգնականութեամբ այլոց
ազգասէր հայկազանց յայտնել 2. 1821.
Տնեալ 'ի ջրագոյն որ յԱսպարհան, 'ի 6 սեպտեմբերի 1772:
Հանդուցեալ 'ի Սէյդաբաթ որ 'ի Մոխուրդարատ, 'ի 14
հոկտեմբերի 1827:

(Յարեմկան որմն 2:

ՆՈՒՒՐԵԱԼ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԻ ՄՈՒՐԱԳԻԱՆԵԱՆ ԱՍՊԵՏԻ
ԱՅՍ ԸՐՁԸՆ

Կառուցանի յանդամոց մարտիրոսական ձեռնարանի 'ի Կարկա-
թա, 'ի մշտնջենաւորել զանուն և զառաքինութիւն վերայդ ըստ
Մարգարէին • որ 'ի մահուն կտակաւ թուելով 30 յուլիսի 1797
ամի աւանդեալ զպարգև 8000 Ռուբլեաց 'ի նորոտ հաստատու-
թեան այսպիսի ուսումնարանի և հանգեաւ 'ի Կարկաթա 'ի 29
սեպտեմբերի 1799 ամի:

Պարբ ժամանակաց անցին մինչև վերտոին դը-
րուագօք պայծառանալ սկսան յիշատակը լըգա-
սիրաց • և զայս տեսեալ ուլ իցէ, որ ոչ սիրիցէ
զազգ իւր • կամ ո՞ր պատիւ իցէ, որ մեծ համարիցի
ոք՝ բան զայն, զոր ազգ իւր ընծայիցէ ինքեան:
Մեծ է և նոր մեղայս, վասն որոյ և ամենայն սի-
րողաց ազգիս տօնիւ ցնծութեան շնորհաւորեմք՝:

Ըրշաւոյ լարապետն 267երորդ թերթին մէջ
հատեան աղնուտըստ Յարութիւն Վարեգին ա-
ղային Փարիզէն դառնալը հրատարակելով, բարե-
պատեհ առիթ ունեցանք անոր բնական հանձարը
և զանազան գիտութեանց մէջ ըրած յառաջա-
դիմութիւնները գովութեամբ յիշատակելու 'ի
պատիւ ազգիս: Յիշեալ ծաղիկահատակ ազգասէր
պայազատին վրայօք արժանաւոր յօդուած մը
կարդալով այս անգամ Վենետիկի Բաղձալէյ ա-
նուն լրագրին սեպտեմբեր ամսուն մէջ, յօժարու-
միտ կրփութեամբ մեր օրագրին միջոցաւ ալ հրա-
տարակելու զայն:

Օրիորդ Գեղէ, որ անէծս խորայն առաւիկ հայելոյ:

Ո՞ր խնդրուք անօրէն,
Ո՞ր զհայելին ըստեղծիր,
Ա՛յ չորասցին քո մատուցը,
Ո՞ր յաշտարհի զայն յուրցիր:
Դու որ այսպէս զիմ ըզգիտ
Մաշեա գործեօքք վնասակար,
Ո՞ր հաշտեցն և ըղբո
Ոսկերս զեռնոյն անցադ:
Անհետ լիցի քո անուն,
Այն սեւս գիշեր մի՛ բնաւ
Մի՛ այն երբէք օրն սեւաւ
Կաջի յերկրի յիշատակ:
Վասն քո այսպէս ես ի տան
Միշտ ծախանուտ կեանս կեամ:
Դու թէ չէիր ինձ ցուցեալ
Չաղեղ գիւնացի կերտարան,
Այ անօրէն ոչ բնաւ
Ոչ արտասուք, սուգ ամբաւ
Ինձ լինէին ցանգ ընկեր,
Կացեալ առիս աւրանթեր:
Եւ ոչ մանկույտ ազնիւ պար
Փայտէր յինէն անդառար:
Հրճուանք և խիղճ միշտ զինե
Գային փարիլ թե 'ի թե:
Քանիցս անգամ մոռացեալ
Եթէ յառնեմ փոյթ 'ի քոյլ
Խառնիլ դատեց յընտիր պար,
Ա՛յս անգամ հայելին
Չիմ թերութիւնս 'ի հեռուս
Ցուցեալ, ասե՛ր անարբատ:

«Յիմ երթաւ հեգ և ագեղ:
Յորիորդաց խոմք չբեղ,
Ճաղը լինել և ծանակ
Ի գիցուհեաց յայն դատակ:
Դարձ քեզ ասեմ 'ի քո խցիկ
Չես գեղեցիկ: . . . »
Ոտք իմ կտորն
Չհամարձակին
Յառաջ երթալ
Եւ ոչ մի քոյլ:
Դառնամ յիմ խոց
Եւ կաթնածոծ
Հեգ մանկան պէս
Լամ գտնաւ պէս:
Այլ մի՛ ողբար տրամայց
Եւ մի՛ անէծս սրտտար,
Անգեղութեամբ թէ զրկիս
Քոյ յընկերացըդ պայծառ:
Արի ո՞ր հեգ, մի՛ զգեմադ,
Այլ զփրտ ի յարդ և ի զարդ
Մարքեալ պճնեալ բոլորիւք
Մշտադ ալար ծաղիկաց բարդ:
Եւ զառաքինութիւն
Վեղ առաջնորդ ուղեյն
Կարեալ առաքարեմ
Մինչև անցեալ անահ
Յարտատուաց հովնէս
Հրճուանաց 'ի հանգէս
Անահ փեային
Առաքինեաց սրտին:

Պարոն Յարութիւն Վարեգին Տաթեան
'ի Վենետիկ:

«Պարոն Յարութիւն Վարեգին Տաթեան ազնիւ
արտանին իրեք տարիի չափ Փարիզ զանազան գի-
տութիւններ սորվելու հետ էր, և արդէն իր զար-
մանալի յառաջադիմութեամբ փարիզու մէջ
հռչակուած, մեր օրագրիս ալատ տարի ինքնայօ-
ժար գործակցութեամբ պատիւ ըրած էր:

«Մեղի մեծ ուրախութիւն է հոս ծանուցանե-
լը, թէ աս մեր հանձարեղ ու տաղանդաւոր իշ-
խանաղունը աս տարի յուլիսի 23ին բննուեցաւ
Փարիզու թագաւորական ձեռնարանին բաջ վար-
ժապետներէն՝ Չափաբերութեան, Բնաբանու-
թեան, Բնական պատմութեան ու Տարրալուծու-
թեան մէջ, ու ամէն հարցմունքներուն քաջու-
թեամբ պատասխան տալով՝ Վաղդիոյ համալսա-
րանէն ընդունեցաւ Չափաբերական և Բնական
գիտութեանց վարժապետութեան Բաղձին աս-
տիճանը (Պաքալօրէա էջ սիւնս), որով իր և իւր
տոհմին ու ազգին անունը կրկին պայծառացուց:

«Իսկ հիմա քիչ ատենի համար Պօլիս դառնալու
ըլլալով, Վենետիկ հանդիպեցաւ քաղաքիս տես-
նելու արժանի տեղուանքը կիրթ ախորժակով ու
սրամիտ դիտողութեամբ զննեց, ու իր ազնուա-
բարոյ՝ բարեկիրթ և ուսումնասէր բնաւորու-
թեան կատարելութիւններով՝ ամէն զինքը տես-
նողներուն ու իր մեծանուն ազգատոհմը ճանչ-
ցողներուն գովելի ու սիրելի եղաւ:

«Կարօտ է մեր ազգը այսպիսի ակնկալութեանց
և հաւ գեղարվածի ծաղիկ մըն ալ որուն պտուղ-
ները հարկաւ պիտի վայելէ ըստ ժամանակին,
ուստի և իրաւամբ կրնայ մեղի հետ ազգն ալ հի-
մախոքնէ ուրախանալ»:

Կոտտանդնուպօլիսէն հետեւեալ լուրերը կրգրեն:

«Պալիս ալայի թագաւորին որդին բարձրապա-
տիւ Լուիսփօլտ իշխանը սեպտեմբերի 25ին հա-
տաւ 'ի Կոտտանդնուպօլիս Դանուբի ճանապարհաւ
ուրտեղ իր բարձր աստիճանին վերաբերեալ
յարգութեամբ ընդունեցաւ: Երկու օրէն ետքը
պատիւ ունեցաւ Նորին Վեհափառութեանը
ներկայանալու, որ իսկաւ մարգարութեամբ ըն-
դունեց զՆորին արքայական Բարձրութիւնը:

Կըհատատեն թէ Լուիսփօլտ թագաւորացի
իշխանը իրեք շաբաթի չափ միայն պիտի մնայ 'ի
Կոտտանդնուպօլիս, որուն երեւելի և հետաքրքրա-
կան տեղուանք պարտեւէն ետքը, ճամբայ պիտի
ելլէ Լսորեստան և Եգիպտոս երթալու համար:

—Յարգի պարոն Սէրալէն Վիլենեան որ մայ-
րաքաղաքիս հայազգի երեւելի բժիշկներէն մէկն
է, և իր օրինաւոր ուսմունքը փարիզու մէջ կա-
տարելաբար ըրած է, և վննուորական նորահաստատ
գարոցին բժիշկ անուանեցաւ կառավարութեան
հրամանաւ: Յիշեալ պարոն Վիլենեանը ինչպէս
յայտնի է ամենուն Սէրալէր Բափուսըի զին-
ւորական հիւանդանոցին ալ բժիշկն է:

—Գոտտափաւ Սուլթանը բարեհաճեցաւ Պալ-
ըսուած բարձր աստիճանը շնորհելու արտօքին
գործոց տեսուչ փոխմարտիւ Լըի Էֆենտին:

—Կառավարութիւնը այս օրերս խիստ յաջող
լուրեր ընկալաւ Բեփանտուղի նահանգին ապստամ-
բութեանը վրայօք: Բանդը Պաղտատի կառավա-
րիչ Նէճիպ փաշան Բարձրադոյն Դրան հրամա-

նաւը բաւական զօրքով ապստամբաց վրայ քալե-
լով, անոնց հետ քաջութեամբ պատերազմեր է,
որոնք չկրնալով դէմ դնել կանոնաւոր զօրաց
յարձակմանը, ամէն մէկը մէկ կողմ փախել սկսե-
րէն, ու անոնց պարագլուխ Լէսուլ փաշան ալ
փախնալով, որ չըլլայ թէ ձեռք անցնի, Բեփանտու-
ղի նահանգին սահմանակից Պարսից երկիրը փա-
խելով աղտտեր է»:

—Օսմանեան նաւատորմից մեծ ծովապետ բարձ-
րապատիւ Մէհմէտ Լըի փաշային հրամանատա-
րութեամբ Սէլանիկէն ելելով Կիրիս, Կիպրոս և
անկէց Բիտ կղզին հանդիպեր է և այս օրերս
խմացանք թէ Ուրա հասած է և ուսկից Լըի պի-
տի գայ կրեսն:

ՆՈՒՆՈՒՅՈՒՄ

Հարկաւոր կըհամարուիք ազգ առնել բարեւեր
հատարակութեանը, թէ Ըրշաւոյ լարապետն գոր-
ծակալութեան պաշտօնը 'ի Կոտտանդնուպօլիս
Վեհապետեան պատուելի Լեւոյի վարժապետին
յանձնուած 'ի այսուհետեւ, որ յիշեալ թագաւո-
րանիստ քաղաքին հայոց մայր գարատան մէջ գի-
տութեանց դաստաւ է և ուստի ուլ որ մեր օրա-
գրին վերաբերեալ ազգարարութիւն մը կուենայ
ընելու կըհարաւիրուի յիշեալ պատուելիին իմաց
տալ: Որուն գրատուներ կըծախուի Կարկաթա
(Հեգկատտան) տարած քանի մը տեսակ հայերէն
գրքերներ և Լեգալէր անուն օրագրին առաջին
թիւէն մինչև 20 թիւը հետեւեալ գրիներով:

Վեհապետ Սեփէր 'ի 20 թիւ թղթաւ	գուռ ու շ 100
Պատմութիւն սուրբ գրոց	5
Ըրթածատոյց	5
Պատարագ նուէր աղթից	5
Ըսակք պարսից	5
Ըրբեկնարան	5

Իսկ կըլիաճառուին 'ի հաշիւ Կարկաթայոլ Լ-
րարատեան նորահաստատ Բնիկութեանն, որ
այս կողմի ժողովուրդոց ուսումնասիրութեանը և
ազգասիրութեանը վրայ փառահայեալ խրկած են
մեղայնքան հեռաւոր քաղաքէ մը և ուստի կըյու-
տամք թէ բարեւեր հասարակութիւնը յօժարու-
մաւ թեամբ ծախու պիտի առնէ յիշեալ գրքերի
ներէն: Հեգկատտանու մեր յարգի եղբարցը ազ-
գասիրութեան ապացոյց մը տալու համար:

ՍՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ԸՍ Օրագիրը երկու շաբաթը անգամ մը կըտպօնէ տարեկան
ստորագրութեան գինը՝ 120 զուռուշէ կանխիկ (իւլիսն ուլ ուլ
կրնայ ստորագրուիլ):

Իզմիր օրագրութեան տպարանը:
Կոտտանդնուպօլիս մայր գարատանը Պեհապետեան պատուելի
Լեւոյի վարժապետին սենեակը:
Պրուսա Բողաքքէան Մաթթէոս ու Գրիգոր տղայից փաշա
Աղէքսանդրիա Եւստօֆեան Գեորգ տղային փաշա:
Գահրէ Եղիազարեանց Մ. Աղէքսան տղային գրատունը:
Յոպէ Բուսիայ ու Միացեալ Նահանգաց Ամերիկայ հի-
պատոս Սրապիանեան ազգ Յանրիկ գրատունը:
Թրեստ Աւէլեան Գրիգոր տղային գրատունը:
Կարին Յանրեանեան Սարգիս տղային փաշատունը:
Պաղտատ Աղգիւոյ առաջին թարգման ազգ Ստեփան տունը:
Բեգլարսուրկ Դաւիթեան Սրբիմանց աղա Արաֆօնի գրա:
Թիֆլիզ Կարենեան պատուելի Յանրե վարժապետին գրա:
Դաւրէժ Շիրմաղանեան Վարդանեանց աղա Գարուստին փա:
Պոկա յարգի պարտնայ Աղանուր օրագրի և ընկերաց փա:
Կարկաթա պարոն Փ. Ա. Գեորգեանին գրատունը:
Մաթրատ պարտնայ Սամ և ընկերաց փաշատունը:
Սինիփօր Ս. Բգոր և Ստեփանեան պարտնայ գրատունը:

ԻՏՊԱԼԱՆԻԱՐՇԱԼՈՅՍԱՐԱՐԱՏԵԱՆ